

Михайлова В.О.,

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Херсонського державного університету*

Атаманчук М.Ю.,

економіст Райффайзен банку Аваль

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НАЦІОНАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Висвітлено питання власного українського досвіду економічної інтеграції, який має особливості у порівнянні з Європейським співтовариством. Зроблено висновки про багатовекторність моделі інтеграційних процесів України. Виявлено, що зміст, ступінь розвитку економічної інтеграції суб'єктів господарювання мають особливості в межах мікро-, мезо-, мегарівнях, на різних етапах трансформаційних перетворень економіки. Обґрунтовано впровадження і розгортання важливої сучасної форми економічної інтеграції – формування, функціонування кластерних структур, яка має низку переваг перед іншими. Визначено комплекс заходів з активізації інтеграційного розвитку національних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: інтеграція, національний суб'єкт господарювання, мікро-, мезо-, мегарівень інтеграції, кластер, модель економічної інтеграції.

Михайлова В. А. Состояние и проблемы развития интеграционных процессов национальных субъектов хозяйствования в условиях трансформационных преобразований украинской экономики

Аннотация. Освещены вопросы собственного украинского опыта экономической интеграции, который имеет особенности по сравнению с ЕС. Сделаны выводы о многовекторности модели интеграционных процессов Украины. Вывявлено, что содержание, степень развития экономической интеграции субъектов хозяйствования имеют особенности в пределах микро-, мезо-, мегауровнях, на разных этапах трансформационных преобразований экономики. Обоснованно внедрение и развертывания важной современной формы экономической интеграции – формирование, функционирование кластерных структур, которая имеет ряд преимуществ перед другими. Определен комплекс мер по активизации интеграционного развития национальных субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: интеграция, национальный субъект хозяйствования, микро-, мезо-, мегауровень интеграции, кластер, модель экономической интеграции.

Mykhailova V.O. State and problems of development of integration processes of national economic entities in conditions of transformational transformations of the Ukrainian economy

Summary. Covered the questions of own Ukrainian experience of economic integration, which has features in comparison with the European Community. Made conclusions about the multi-vector model of integration processes in Ukraine. It has been revealed that the content, degree of development of economic integration of economic entities have specific features within the micro-, mezo-, mega-levels, at different stages of the transformation transformations of the economy. It is justified to introduce and deploy an important modern form of economic integration - the formation, functioning of cluster structures, which has a number of advantages over others. A set of measures aimed at enhancing the integration development of national economic entities has been identified.

Key words: integration, national business entity, micro-, mezo-, mega-level of integration, cluster, model of economic integration.

Аналізу сутності, значимості, закономірностям інтеграційних процесів суб'єктів господарювання, їх впливу на економіку галузі регіонів, країн присвячено багато публікацій зарубіжних та вітчизняних вчених. Але є питання інтеграції, які висвітлені в соціально-економічній літературі недостатньо повно. Особливої актуальності в сучасних умовах набуває вивчення специфічних рис, нових форм, різних структурних рівнів інтеграції української економіки.

Україна має власний досвід економічної інтеграції в рамках країни та світового господарства. Межі інтеграції постійно розширюються, що виявляються у зростанні кількості та посиленні інтенсивності взаємозв'язків, поступовим зближенні та об'єднанні економічних суб'єктів господарювання в процесі їх взаємодії у напрямі поглиблення цілісності економічного організму.

Модель інтеграційних процесів у державі характеризується багатовекторністю, тому що існують різномірні форми, напрямки економічної співпраці, взаємної підтримки підприємств, фірм, організацій у сферах виробництва, товарообміну, фінансів.

В просторовому вимірі економічна інтеграція українських суб'єктів господарювання представлена на мікро-, мезо-, мегарівнях. Але зміст і ступінь її розвитку в цих межах неоднаковий.

Ефективність інтеграції України в світову економіку передбачає посилення макrorівня інтеграції національних підприємств, розвиток як передової, так і класичної її форм. Перша форма інтеграції пов'язана з появою інших етапів виготовлення продукції, виникненням нових стадій виробництва, розширенням форм внутрішньофірмових стосунків за рахунок внутрішніх джерел компанії.

Друга форма інтеграції передбачає розширення обсягів підприємства в результаті придбання активів інших підприємств, встановлення контролю над їх поведінкою і власністю. Класична форма інтеграції діє більший вигравш, тому що веде до економії на транзакційних витратах, сприяє поліпшенню інформаційного обміну між підприємствами, дозволяє подолати неповноту контрактів, реалізувати свою ринкову владу.

Результат обох форм інтеграції виявляється у створенні акціонерних товариств, які займають досить важливе місце в економіці України. Нажаль, існує значна територіальна і галузева нерівність розташування акціонерного сектора. У великих промислових регіонах країни сконцентрована значна доля основних засобів та оборотних активів АТ і формується більше половини їх доходів від реалізації продукції. Найбільша кількість АТ припадає на промисловість, торгівлю. Меншою, але вагомою є частка таких об'єднань у будівництві, сільському господарстві, транспорті і зв'язку. Серед окремих видів діяльності АТ найширше представлені у фінансовій сфері.

Україна починає створювати потужні вітчизняні транснаціональні корпорації, які є найпоширенішою формою інтеграції в розвинутих країнах. За галузями найбільшого ступеня транснаціоналізації сьогодні досягли вітчизняні підприємства харчової промисловості та переробки сільськогосподарської продукції, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості, металургії та оброблення металів.

Формування процесу транснаціоналізації з боку вітчизняних компаній можливо при взаємодії з розвиненими країнами і державами, що розвиваються. Обидва варіанта є проблематичними. Україна за індексами транснаціональної активності підприємницьких структур щодо експорту ПП і створенні їх потоку посідає низькі місця у світовому рейтинзі.

Експансія іноземних ТНК в українську економіку відбувається шляхом відкриття іноземних представництв, філій, спільних підприємств, дочірніх компаній для імпорту та дистрибуції своїх товарів і для експорту продукції українських підприємств. В обох подіях ТНК отримують значні монополістичні прибутки, оскільки при існуванні «економіки дефіциту» є допущення значного завищення цін на іноземну продукцію, при експорті продаж товарів відбувається за невиправдано низькими цінами, які штучно підтримується українським урядом.

Національні суб'єкти господарювання нашої країни беруть участь в мезорівневій інтеграції. Це проявляється у формуванні інтеграційних об'єднань на рівні окремих українських регіонів і сусідніх держав на засадах транскордонного співробітництва. Створена низка єврорегіонів. Транскордонне співробітництво в межах цих регіонів вже дало певні позитивні наслідки. В західних, південно-західних регіонах щорічно зростають обсяги транскордонної торгівлі, залучення іноземних інвестицій. Однак в рамках діючих єврорегіонів потенціал мезорівневої інтеграції використовується недостатньо. Вона відбувається переважно під проводом обласних і державних структур. Територіальні громади, громадські організації практично не залучаються до економічної співпраці, що ускладнює взаємодію між господарюючими суб'єктами на мікроекономічному рівні.

Мезорівнева інтеграція має характер початкової.

Україна не стоїть осторонь мегарівневої інтеграції. Вона інтегрувала до глобальної торговельної системи, що діє під проводом ГАТТ/СОТ. Зміни у торговельній політиці, які зумовлені зобов'язаннями, взятими Україною при вступі до СОТ, вже спричинили певну позитивну дію на її зовнішньоторгівельну діяльність.

Ставши незалежною, українська держава проводить курс на поступове зближення з Європейським співтовариством, однак ефективне її співробітництво з Західною Європою гальмують такі причини:

- переважання політичних критеріїв відбору інтеграційних проектів перед економічними;
- широке розповсюдження дублювання участі у РІУ («spaghetti bowl»);
- частіше використовується напрямок інтеграції «згори-донизу», тобто інтегрування відбувається передусім на національному та наднаціональному рівні, не завжди відповідаючи наявному стану інтернаціоналізації господарського життя економічних суб'єктів;
- протидіють дезінтеграційні фактори, (геополітична різновекторність взаємодії в межах СНД, невідповідність соціально-економічного розвитку умовам євроінтеграції);
- превалювання «пасивної» («від'ємної») інтеграції над «додатною», тобто інтеграційні зусилля спрямовуються передусім на усунення перешкод у русі товарів, послуг, капіталу, робочої сили, а не на глибокі структурні зрушення в економіці.

Недостатня готовність до високоефективних форм зовнішньоекономічного співробітництва, необхідність глибоких змін в діючій економічній моделі свідчить, що інтеграційні процеси в Україні можливо віднести до першого, а частково і другого етапу міжнародної інтеграції.

Важливою сучасною формою економічної інтеграції, яка починає входити в практику й в Україні на всіх просторових рівнях, є формування кластерних структур.

Кластерна модель розвитку має низку переваг: кластер є інструментом стимулювання ділової активності, перш за все в географічному вимірі; основою для конструктивного діалогу між представниками підприємницького сектору і держави з метою виявлення проблем розвитку науки і виробництва, шляхів найбільшої ефективної реалізації наявних інвестиційних можливостей; об'єднанням за територіальною ознакою взаємозамінних співпрацюючих суб'єктів господарювання, які доповнюють одне одного в досягненні конкурентних економічних ефектів і посилюють їх конкурентні переваги.

Сфера розвитку кластеровидних підприємств в Україні постійно розширюється, але досвід формування та функціонування кластерів не такий значний, як у розвинених країнах.

В сучасних умовах створені і досить ефективно працюють різні види кластерів в галузях матеріального виробництва: машинобудуванні, сільськомашинобудуванні, швейній, деревообробній, харчовій, переробнохарчовій промисловості, з виробництва екологічно чистої продукції, винній, вирощуванні плодово-ягідної продукції та розвитку садівництва, агропромисловості. Сфера послуг в основному представлена туристичними кластерами.

Формування і функціонування кластерів відбувається в кожній області України не тільки на місцевому рівні, а і на регіональному.

Херсонщина також бере участь в кластеризації. Найбільш успішним і відомим прикладом кластерного утворення в нашій області є кластер зеленого туризму «Зелені хутори Таврії».

Нажаль, порівняльний аналіз в галузевому та територіальному розрізі практики та наслідків застосування кластерів в Україні не проводяться, тому що відсутній достатній обсяг статистичних матеріалів. Активізація процесів інтеграційного розвитку українських суб'єктів господарювання потребує втілення комплексу заходів:

- створення єдиної цілісної концепції інтеграції на всіх рівнях національної економіки;
- вдосконалення нормативно-правової бази з інтеграційних питань;
- гармонізація української законодавчої бази щодо інтеграції з законодавством європейських країн;
- розробка дієвих інтеграційних моделей окремо для розвитку малого, середнього та великого бізнесу та їх взаємодії;
- здійснення системного аналізу впровадження заходів, які надають можливість знаходження шляхів поширення процесів інтеграції;
- використання досвіду інтеграції розвинених країн світу;

- поширення практики формування інтеграційних об'єднань різного типу всередині країни та за її межами.

Форсування процесу інтеграції сприятиме стійкості суб'єктів господарювання до негативних змін ринкового середовища, дає змогу покращувати їх результативність та економіку в цілому.

Література:

1. Гузь Ю.Ф. Інтеграція малих підприємств як стратегічний напрям підвищення ефективності в нестабільному підприємницькому середовищі / Ю.Ф. Гузь // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 8. – С. 184-195.

2. Ганущак-Єфіменко Л.М. Концепція управління розвитком високотехнологічних галузевих кластерів / Л.М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 8. – С. 95-101.

3. Сутність та цілі інтеграційних процесів. Рівні інтеграції та регіональні інтеграційні угруповання [Електронний ресурс]. // Міжнародна економіка. Козак Ю.Г.: [Офіційний сайт]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/11221213/ekonomika/sutnist_tsili_integratsiynih_protseviv_rivni_integratsiy_i_regionalni_integratsiyni_ugrupovannya

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>